

COMUNICAREA INTERCULTURALĂ – DIALOG ÎNTRE CIVILIZAȚII

Arina ANTOCI

Universitatea Agrară de Stat din Moldova

The study of communication theory is a multi-disciplinary, multi-dimensional effort. People who write on this topic come from mass communication, film and cinema studies, education, art, anthropology, psychology, philosophy, linguistics, semiotics, and architecture and archaeology among other fields.

Mass communication occurs when a small number of people send messages to a large anonymous and usually heterogeneous audience through the use of specialized communication media.

Disciplinele sociale și umanistice au redescoperit în ultimele decenii importanța culturii pentru înțelegerea modului în care societățile și indivizii reacționează la provocările istoriei. Este un semn al timpului pe care îl trăim sub avalanșa schimbărilor tehnologice și politice, dar și a celor din registrul estetic și spiritual. Studiile culturale au relansat teza că valorile au un rol major în practica socială, subliniind faptul elementar că oamenii acționează în funcție de credințele și atitudinile lor, de ideile, opiniile și imaginile prin care interpretează stările reale.

În această perspectivă, limbajele simbolice prin care societățile și grupurile umane își codifică experiența istorică au o eficiență modelatoare chiar asupra modului în care își organizează viața practică. Structura și funcționarea societăților, practicile economice, formele politice și stilurile de viață sunt modelate de tiparele culturale, de mijloacele de comunicare și de dispozitivul simbolic prin care indivizii și grupurile își construiesc spațiul interacțiunii sociale și imaginea asupra realității. Aceste idei, indiferent de formularea lor, nu au deloc un caracter de noutate. Dimpotrivă, cei care cunosc traseele gândirii sociale și filosofice moderne vor recunoaște în ele o serie de ipoteze, presupuziții și locuri comune pe care antropologiile culturale din perioada interbelică le-au consacrat prin cercetări empirice și istorice. Aceste teze au însă o relevanță specială în contextul realităților contemporane, când unele tehnologii de informare și comunicare au schimbat radical structura culturii, formele de expresie și practicile semnificante.

În lumea comunicării generalizate de astăzi devine tot mai vădit faptul că agenții sociali sunt dependenți de capitalul lor simbolic și cultural, de imaginile și interpretările pe care le furnizează sistemul mediatic asupra evenimentelor și proceselor sociale. Potențialul de dezvoltare al societăților este pus în conexiuni expresive cu modelul lor cultural, iar comportamentele umane sunt tot mai frecvent analizate prin termeni de natură culturală (valori, mentalități, semnificații, atitudini). Astfel, conceptul de cultura și-a dobândit un loc central în științele sociale, având astăzi valențe explicative multiple. Pornind de la interferența proceselor culturale actuale cu unele forme de comunicare mediatică, vom încerca să oferim repere teoretice și analize aplicative pentru înțelegerea universului cultural contemporan.

De la temele clasice ale disciplinei (cultură și valoare, cultură și civilizație, unitate și diversitate în lumea culturii) vom trece la investigarea unor aspecte ce privesc raporturile dintre contextele istorice și configurațiile lor culturale specifice, încercând să descifrăm tensiunea dintre tradiție și inovație, mecanismele conjugate ale schimbării sociale și culturale, procesul global de schimbare a paradigmatelor culturale în secolul XX, trăsăturile civilizației postindustriale, corelațiile variabile dintre modelele culturale și structurile politice ale societăților. Vom relua, în registre teoretice diferite, tema unității și a diversității culturilor, a dialogului și a comunicării interculturale, pornind de la ideea că fondul problematic al acestei teme are o relevanță particulară pentru înțelegerea lumii actuale, în care procesele de globalizare alimentează și o tendință complementară, la fel de legitimă, de promovare a identităților culturale locale, etnice și naționale.

Vom căuta să identificăm trăsăturile distinctive ale culturii de masă și ale culturii media, particularitățile comunicării artistice, interferențele dintre estetic și funcțional, expansiunea produselor kitsch și mecanismele mediatice prin care se exercită astăzi violența simbolică. Vom reproblematisa, de asemenea, ideea de cultură postmodernă, raporturile dintre accesibilitate și valoare, dintre judecata de gust și judecățile de valoare în procesul de receptare, schimbările survenite în orizontul de așteptare și în structura publicului. Universul cultural contemporan înfățișează teoreticianului o imagine derutantă prin tendințele sale contradictorii, un peisaj variat și incoerent, astfel că e riscant să încerci o sinteză a domeniului, demers aflat, de altfel, în raport cu spiritul fragmentarist și eseistic al epocii.

Teme și concepte specifice

Semnificația culturii în lumea contemporană

Pentru om, cultura, în ansamblul ei, reprezintă mediul specific de existență, dispozitivul simbolic prin care își tezurizează cunoașterea și își interpretează experiența istorică. Ea delimitează un domeniu existențial, caracterizat prin sinteza dintre obiectiv și subiectiv, dintre real și ideal. În fundamentul cultural al unei societăți se află resortul afectiv și spiritual ce orientează, adesea în forme mai puțin vizibile, opțiunile, deciziile și comportamentele practice ale oamenilor. Cultura definește astfel, sintetic, modul de existență umană și este simbolul forței creatoare a omului. Destinul omului poate fi descifrat analizând acest imens patrimoniu de creații spirituale și tehnice, acumulat în decursul veacurilor, în cadre geografice și sociale diferite, în societăți având legi, instituții, tradiții și structuri variate.

În ultimul secol, conceptul de cultură a devenit unul de importanță strategică pentru toate disciplinele care studiază universul uman și cel social. Indiferent de sfera tematică a disciplinelor și de problemele abordate, referințele la aspectele complexe ale culturii sunt prezente. Acest lucru se explică prin faptul că în lumea contemporană factorii de ordin cultural au dobândit o relevanță deosebită, iar importanța lor pentru evoluția societăților este mai vizibilă decât în alte epoci. De aceea, studierea culturii presupune un sondaj în mecanismul interior al societăților și are o semnificație deosebită în contextul actual.

Cultura este văzută astăzi ca o resursă fundamentală a dezvoltării sociale. Descoperirile științifice și perfecționarea tehnologiilor au revoluționat modul de a produce bogăție, astfel că Alvin Toffler vorbește despre noul tip de „*conomie suprasimbolică*”, în care procesarea informației și comunicarea devin forțe hotărâtoare. În lumea actuală, marcată de extinderea comunicării și de globalizarea piețelor, potențialul cultural al unei societăți dobândește o relevanță deosebită, fiind un suport incontestabil pentru inovația creatoare și pentru adaptarea oamenilor la noile provocări ale modernizării economice. Este semnificativ faptul că în discursul teoretic și politic de azi s-au impus deja abordări care asociază strâns puterea economică a societăților cu puterea lor informațională, cu puterea mediatică și simbolică. Toți acești termeni exprimă dimensiuni și implicații specifice ale formelor de expresie și de manifestare culturală. Fenomenul cultural este cercetat intens în ultimele decenii de o serie de discipline sociale și umanistice, cu un aparat metodologic nou. Comportamentul uman este tot mai frecvent explicat prin recurs la date culturale, la valori, mentalități și atitudini. Liniile de orientare istorică a societăților sunt puse în dependență de stocul lor cultural, gruparea geopolitică a statelor fiind și ea redefinită după criterii de ordin cultural. În numeroase abordări ale lumii contemporane se vorbește despre factorii noneconomici ai dezvoltării, factori ce privesc educația, cunoașterea și unele mijloace de comunicare, schimbarea mentalităților, a culturii organizaționale și politice. Comportamentul economic al grupurilor sociale și al indivizilor este orientat de valori, atitudini și motivații ce își au sursa în structura culturală a indivizilor, în mediul lor cultural. Geopolitica este completată azi de abordări ce iau în calcul acești noi factori, astfel că sunt utilizați tot mai des termeni precum „*geoeconomie*” și „*geocultura*”. În sfârșit, întâlnim frecvent termeni precum *război informațional, psihologic, mediatic, cultural, violență simbolică, manipulare* etc. – termeni care nu pot fi înțeleși fără a face recurs la diferite procese și strategii de ordin cultural. Problemele care erau dezbătute până mai ieri doar cu referire la spațiul cultural (criza valorilor, tensiunea dintre tradiție și inovație, dimensiunea umană a dezvoltării, calitatea vieții, stilurile de viață etc.) au devenit teme ce au acum o extensie semnificativă în elaborarea proiectelor de dezvoltare, în analiza sociologică și geopolitică a realităților din lumea civilizației postindustriale. Și problemele dezvoltării sociale sunt investigate tot mai mult prin mecanisme de ordin cultural (sistemul mediatic și extinderea culturii de masă, diversificarea stilurilor de viață și a formelor de expresie, fenomenele de manipulare mediatică, decalajul uman, relația dintre noua lume a complexității și capacitatea noastră limitată de a-i face față, caracteristicile culturii postmoderne).

Fără îndoială, cultura a devenit un concept universal în întregul câmp al cunoașterii și al abordărilor politice ale lumii actuale. Conceptele de informație, comunicare, limbaj și imagine sunt niște componente subsumabile conceptului de cultură. Dar, și conceptele de civilizație postindustrială, de civilizație a imaginii sau de postmodernism nu pot fi înțelese fără referințe explicative și analize aplicate cu privire la unele mecanisme ale creației spirituale, la strategiile de cunoaștere și de acțiune ale comunităților umane, angajate acum concomitent în proiectul integrării lor economice și în cel al diferențierii lor culturale. Atât în istoria reală și în viața societăților, plămădite din fapte, acțiuni și evenimente contradictorii, care formează totuși un întreg, o totalitate, cât și în discursul nostru (științific, eseistic, publicistic, literar sau mitic) despre aceste realități,

intervin masiv factori și elemente ce aparțin universului cultural. Este vorba de opinii, idei și cunoștințe (mai mult sau mai puțin elaborate), de credințe, imagini și simboluri, de valori, norme și atitudini. Aceste elemente formează chiar nucleul culturii. Ele devin active, reale și eficiente în măsura în care sunt exprimate și cristalizate într-o suită de opere ce au concomitent o funcție simbolică și o funcție modelatoare, practică și instrumentală. Aceste idei, opinii, credințe și atitudini, codificate în opere cu funcție simbolică, dar care se manifestă și în conduite practice, alcătuiesc universul specific al existenței umane, care este universul culturii. Viața concretă a oamenilor, dar și imaginea lor despre realitatea în care trăiesc sunt modelate de factori culturali.

Cultura contemporană parcurge un amplu proces de schimbare a structurii sale interioare, a viziunii spirituale și a formelor stilistice. Teoreticienii vorbesc despre o schimbare de paradigmă culturală, în care includ atât schimbările generate de unele teorii științifice și de formele postmoderne ale artei, cât și apariția și răspândirea, prin intermediul sistemului mediatic, a culturii de consum. Cultura postmodernă a devenit o temă predilectă, intens abordată de disciplinele sociale și filosofice. Cultura de consum reprezintă o caracteristică a lumii contemporane, dar și o provocare la care societățile caută răspunsuri adecvate. Această cultură de consum provoacă mutații negative în structura valorică a conștiinței și în comportamentul oamenilor. Sub forma divertismentului industrializat, ea alterează personalitatea umană și gândirea critică, reprezintă adesea o formă de violență simbolică, de manipulare a indivizilor, de stimulare a impulsurilor și a conduitei antisociale. Potențialul negativ al acestui nivel al culturii este semnalat și analizat cu instrumente științifice (dar și cu sentimentul că ne aflăm în fața unui pericol).

Repere pentru definirea culturii

Este instructiv, pentru început, să fixăm câteva repere care ne pot ajuta să aproximăm înțelesurile conceptului de cultură, repere ce vor fi explicitate în itinerariul teoretic pe care îl vom urma. Pe măsură ce a dobândit o utilizare frecventă în disciplinele sociale, termenul de cultură a fost investit cu semnificații filosofice și antropologice foarte largi. Cultura a fost considerată un factor definitoriu al existenței umane, un element indispensabil al realității sociale. Cu un sens la fel de larg, cultura a fost preluată de gândirea istorică și antropologică pentru a exprima conținutul esențial al procesului de umanizare și dezvoltare a societății. Pentru a preciza sensul conceptului, procedeul cel mai simplu utilizat de teoreticieni a fost acela de a delimita cultura de alte componente și realități umane. Astfel, potrivit lui Al.Tănase [1], putem înțelege cultura punând-o în corelație cu cel puțin patru sisteme de referință: natura, societatea, conștiința individuală/socială și personalitatea umană. Față de natură, ea reprezintă tot ceea ce omul adaugă naturii, întregul echipament simbolic supraordonat celui biologic și natural, un cosmos alcătuit din obiecte, relații și simboluri, un mediu nou de existență. Raportul dintre natură și cultură a fost exprimat de antropologul A.Lersi-Gourhan [2] prin analogia dintre două piramide așezate pe vârfuri. Evoluția biologică a omului s-a stabilizat în momentul în care s-a declanșat evoluția lui culturală, adică noua piramidă care se află în expansiune, derivată din amplificarea capacităților expresive ale limbii și ale limbajelor simbolice, pe de o parte, și din amplificarea capacităților tehnice și a uneltelor. O perspectivă similară se află și în lucrările lui Lucian Blaga [3], în special în *Aspecte antropologice*, unde omul este definit ca ființă istorică, în care s-a „finalizat” evoluția biologică și s-a declanșat cea culturală.

Termenul „cultură” a fost preluat de mai toate limbile moderne din limba latină, unde cuvântul *cultura* avea atât înțelesul de cultivare a pământului, cât și pe cel de cultivare a spiritului, cu sensul larg de educație, de formare a spiritului și a sufletului, de instruire și de modelare a personalității pe baza cunoștințelor și a experienței personale. Analogia dintre agricultură și cultură are drept bază ideea de modificare a naturii, atât a celei exterioare omului, cât și a naturii umane, adică a facultăților naturale ale omului, pe care educația este chemată să le transforme din potențialități în realități.

Cercetările etnografice și antropologice din secolul al XIX-lea au dus la cristalizarea unei prime definiții sintetice, de dicționar. Este definiția antropologului E.B. Tylor [4], care pornește de la studiul culturilor primitive pentru a ajunge la o generalizare care înglobează în conceptul de cultură toate manifestările de viață ale unui popor – de la mitologie, limbaj, rituri, ceremonii, simboluri, cunoștințe până la instituții și forme de organizare socială – fără a face distincții între aceste sfere. Definițiile culturii s-au multiplicat la începutul secolului XX, când diverse discipline sociale au început să cerceteze mai aplicat fenomenul cultural. Însă, ele nu au depășit cadrul unor polarități deja consacrate: cultură/natură, spirit/materie, subiectiv/obiectiv, valori/ fapte, creații spirituale/bunuri materiale, mentalități/instituții, tradiție/inovație, particular/universal etc.

Termenul „civilizație” a fost construit în epoca modernă prin derivarea lui din cuvintele latine *civis*, *civitas*, *civilis*, *civilitas*, având ca sensuri cetățeanul care trăiește într-o cetate/stat, cetățean care dispune de anumite

calități prin care se conformează regulilor de conduită în relațiile sociale și publice. Pornind de pe terenul acestui sens etimologic, „civilizarea” însemna (ca și astăzi) educarea cetățeanului pentru comportarea lui adecvată (politețe, bune maniere, obiceiuri) în „viața civilă”, în spațiul „civic”, în spațiul public, unde trebuie să respecte anumite convenții și reguli consacrate relațiilor interumane și sociale. Pe lângă sensul antropologic de stăpânire a naturii prin cunoaștere, invenții tehnice, civilizația a vizat prin chiar înțelesul ei primar reglementarea relațiilor sociale prin norme și instituții, organizarea vieții comunitare potrivit unor exigențe diverse (calitatea mediului de viață, ordine, curățenie, igienă, ținută, coduri ale conversației, comportament amabil, respectarea uzanțelor specifice unui anumit mediu social etc.). În secolul Luminilor, în mediul francez termenul de civilizație (opus „barbariei”) se folosea cu precădere pentru a desemna stăpânirea rațională asupra naturii, progresul cunoașterii și al moravurilor. Civilizația era, de asemenea, opusă naturii, fiind considerată un mediu artificial de existență, în timp ce cultura se referea la anumite valori ce se înrădăcinează în „starea naturală”, situație ce explică și critica pe care o făcea Rousseau civilizației care pervertește aceste valori (bunătate, generozitate etc.). Civilizația este identificată cu stadiul modern al cunoașterii și al organizării societăților, precum și cu un model de comportare a indivizilor, model ce presupune respectarea unor coduri și convenții sociale.

Dacă raportăm cultura la credințe, idei, valori, simboluri și atitudini, vom raporta civilizația la bunuri, tehnici, practici, norme și instituții, ca valori obiectivate social, devenite mijloace operaționale de satisfacere a unor nevoi materiale sau ideale. Ca elemente de civilizație, bunurile sunt suporturi materiale și întrupări concrete ale valorilor culturale, fără a postula neapărat o anterioritate a acestora din urmă. Civilizația exprimă astfel finalitatea practică a creațiilor, efectul lor în câmpul existenței cotidiene a oamenilor. De unde și tentația unor autori de a identifica civilizația cu aspectul material și tehnologic al culturii, cu instituțiile, cu modul de viață al unei comunități.

Astfel, civilizația este înțeleasă ca fiind „cultură în acțiune”, adică „întruparea culturii în mediul de viață, de muncă și comportare, în obiecte ale universului artificial, deci mișcarea sa din panteonul valorilor spre forumul cetății, pătrunderea în laboratorul vieții practice”. Tehnica reprezintă mecanismul esențial de traducere a valorilor culturale („simbolice”) în bunuri de civilizație (materiale, practice, instrumentale). Toate invențiile tehnice ale umanității au fost precedate de „idei”, de un set de cunoștințe și informații care s-au materializat apoi în tehnici, instrumente și programe educaționale. Toate invențiile care au sporit puterea omului asupra naturii și au ameliorat condițiile de viață – prepararea termică a alimentelor, roata, moara, furca de tors, războiul de țesut, roata olarului, metalurgia, folosirea cimentului în construcții, tehnicile de navigație, telescopul, rigla de calcul, tiparul, mașina cu aburi, mașina de cusut, calea ferată, fotografia, generatorul de curent electric, becul, telefonul, automobilul, avionul, submarinul, fierul de călcat, stiloul și pixul, radioul, televiziunea, radarul, laserul, calculatorul, videocasetele, xeroxul, faxul, telefonul mobil etc. – toate reprezintă sinteze între cunoștințe, atitudini și tehnici, deci între cultură și civilizație. Dacă analizăm evoluția omenirii din acest punct de vedere, s-ar părea că ideile și cunoștințele au anticipat înfăptuirile tehnice ale civilizației. Dar, în evoluția reală lucrurile s-au întrepătruns. Presiunea necesităților materiale ale vieții și constrângerile adaptării la mediu au orientat inteligența practică și imaginația simbolică.

Comunicarea și dialogul civilizațiilor

Dacă umanitatea generică este termenul-limită prin care ne referim la destinul omului în cosmos, termenul „civilizație” – însoțit permanent de termenul „cultură”, ca un dublet structural – este un concept de fundal pentru a exprima formele istorice de organizare a societăților și a existenței umane, în tipare consolidate de practici seculare sau multimilenare. Civilizațiile, în varietatea lor istorică și tipologică, au dezvoltat modalități specifice de răspuns la necesitățile fundamentale ale omului, strategii complexe de dezvoltare și raportare la istorie, mecanisme specifice de realizare a destinului uman.

Culturile naționale au o firească deschidere spre universal, spre dialog și schimb de valori cu alte culturi și spații spirituale. Epoca modernă și cea contemporană au intensificat comunicarea socială a valorilor și comunicarea dintre culturi, odată cu extinderea extraordinară a sistemului mediatic, astfel că interferențele culturale, conexiunile și schimburile de valori au devenit astăzi realități dominante. În plan cultural, și lumea contemporană reproduce, în forme evident schimbate, raportul structural dintre unitate și diversitate. Globalizarea este dublată de o tendință complementară, de un interes tot mai intens al culturilor pentru identitatea lor spirituală, concepută însă ca fiind integrată, nu izolată, în vastul circuit al comunicării. Culturile interferează și comunică între ele, fiind cuprinse de obicei în anumite arii regionale sau continentale de civilizație

(de exemplu, lumea bizantină, civilizația arabă sau civilizația europeană modernă) sau în anumite forme istorice de universalitate, în tipuri de spiritualitate dominante ce acoperă lungi perioade (cum au fost epoca Renașterii, clasicismul, luminismul, romantismul etc.). Astăzi, în lumea comunicării generalizate se vorbește despre trecerea spre cultura postmodernă, caracterizată de un amestec al stilurilor, de renunțarea la marile ideologii politice și artistice, de dispariția frontierei dintre cultura de elită și cea „populară”, de extinderea culturii de consum și a industriilor de divertisment. Totodată, putem semnala și caracterul policentric al creației culturale contemporane, diversificarea formelor și a centrelor zonale de creație. În lumea contemporană, cu tensiunea ei structurală dintre globalizare și identitate, interdependențele crescânde nu anulează identitățile culturale, dar le obligă să se redefinească într-o lume ce a devenit globală și policentrică, o lume în care identitatea culturilor – cum spunea Claude Lévi-Strauss [5] – este o funcție a relațiilor dintre ele, nu o consecință a izolării lor. Identitățile nu se consolidează prin izolare și anarhie, ci prin creație performantă și participare competitivă, prin afirmarea lor în spațiul universalității.

Fenomenele de universalizare, de interferență și cooperare a civilizațiilor nu le diminuează specificitatea, alimentată în continuare de alte aspecte ale lor: de la religie, limbă, tradiții, instituții specifice și forme expresive până la comportamente și moduri de viață particulare. În contextul discuțiilor de azi despre integrare și identitate, este bine să ne amintim de avertismentul antropologiei care ne spune că „nu trebuie să uităm vreodată că nici o fracțiune a omenirii nu dispune de formule aplicabile totalității și că o omenire amalgamată într-un gen de viață unic e de neconceput, deoarece ar fi o omenire osificată”.

Cultura contemporană este rezultatul cumulat al unor schimbări fundamentale ce au avut loc în epoca modernă în diverse câmpuri ale creației culturale, ale progresului tehnic și ale organizării politice. Schimbările cele mai relevante s-au produs în știință și în spațiul creației estetice, de unde au iradiat în planul tehnic și economic al civilizației, fără de care nu mai putem înțelege tabloul și caracteristicile lumii contemporane. Toate aceste schimbări s-au intersectat și s-au potențat reciproc. În secolul XX s-au schimbat radical reprezentările științifice asupra naturii, metodologiile științelor și raporturile funcționale dintre știință și tehnică, formele de reprezentare artistică și relația dintre artă și mediul de viață, mijloacele de comunicare socială, calitatea vieții și scenografia vieții cotidiene.

După cum vom vedea, o primă caracteristică a secolului XX rezidă în accelerarea schimbărilor, care au afectat toate componentele vieții umane. Este greu de făcut un catalog al acestor schimbări încrucișate, datorită complexității fenomenului cultural și interferențelor dintre procesele sociale și cele culturale. Totuși, încercăm să decupăm liniile majore ale acestor schimbări: consolidarea civilizației moderne, industriale și urbane, fenomen ce are loc în prima jumătate a secolului, traversată de crize și conflicte mondiale. Este vorba despre amplificarea proceselor de modernizare (redimensionarea sistemului educațional, expansiunea publicațiilor și a culturii scrise, autonomizarea valorilor etc.), care au impus un nou mod de viață, noi reprezentări asupra lumii, un nou sistem de valori, realități culturale diferite de cele aparținând culturilor tradiționale. Procesele de modernizare și-au atins apogeul în spațiul societăților occidentale dezvoltate și s-au extins spre societățile periferice, ducând la semnificative reorganizări spirituale, la tensiuni între tradiții și modernizare. Sub presiunea noii revoluții științifice și tehnice, modernitatea a atins un prag critic în a doua jumătate a secolului, odată cu revoluția produsă de tehnologia informației și cu intensificarea procesului de globalizare, moment în care societățile dezvoltate trec de la civilizația industrială la cea postindustrială, iar tensiunea caracteristică în plan cultural devine cea dintre identitate și integrare.

În cursul secolului XX, universul cultural a fost marcat de apariția și extinderea mijloacelor de comunicare în masă, fenomen de anvergură istorică, întrucât a schimbat radical relația dintre societate și cultură, impunând noi instrumente de difuzare a valorilor și noi forme de expresie și creație. Secolul XX a marcat trecerea de la cultura „savantă”, instituționalizată, elitistă, „înaltă”, la cultura de masă, la inserția culturii în cotidian. Necesitatea de a interpreta sensul acestor schimbări a stimulat reflecția teoretică asupra culturii. În același timp, ca dovadă că noul spirit al timpului se regăsește în variate domenii, au loc mutații semnificative în gândirea teoretică, în știință, filosofie și în disciplinele socioumanistice. În toate aceste domenii se formulează noi metodologii și noi paradigme, care aduc în discuție gândirea simbolică, problema limbajului, a mitului, precum și validitatea noilor forme de expresie artistică.

Secolul XX a intensificat în forme fără precedent schimbul de valori și dialogul dintre culturi. Este una dintre caracteristicile epocii pe care o trăim. Comunicarea socială a valorilor și comunicarea dintre culturi au

fost favorizate de extinderea sistemului mediatic, astfel că interferențele culturale, conexiunile și schimburile de valori au devenit astăzi realități dominante. Mass-media reprezintă azi o rețea ce difuzează instantaneu informațiile pe tot globul, iar creațiile culturale de ultimă oră, mai ales cele din marile centre de producție mediatică, pot fi receptate în toate societățile și regiunile planetei. Este aspectul extensiv și tehnic al globalizării, care a anulat distanțele și a pus în contact direct societăți, regiuni și spații culturale care înainte erau izolate unele de altele sau aveau relații sporadice. Spre sfârșitul secolului XX, ca urmare a acestor schimbări în fundamentele civilizației, vechea temă a raportului dintre integrare și identitate a renăscut în forme radicale. Forțele globalizării au resuscitat sentimentul identitar. Astfel că lumea contemporană, cu tensiunea ei structurală dintre globalizare și identitate, caută o formulă de împăcare a celor două tendințe contradictorii.

Interdependențele crescânde nu anulează identitățile culturale, dar le obligă să se redefinească într-o lume ce a devenit globală și policentrică, o lume în care identitatea culturilor – cum spunea Claude Lévi-Strauss [6] – este o funcție a relațiilor dintre ele, nu o consecință a izolării lor. Identitățile nu se consolidează prin izolare, ci prin creație performantă și participare competitivă, prin afirmarea lor în spațiul universalității. Ca urmare a schimbărilor cumulate din diverse sfere ale culturii și societății, teoreticienii susțin că asistăm, din a doua jumătate a secolului XX, la apariția unei civilizații postindustriale, a unei societăți informaționale, a unei culturi postmoderne. Astăzi, în lumea comunicării generalizate, cultura postmodernă ar fi caracterizată de un amestec al stilurilor, de renunțarea la marile ideologii politice și artistice, de dispariția frontierei dintre cultura de elită și cea „populară”, de extinderea culturii de consum și a industriilor de divertisment.

În concluzie am putea spune că secolul XX a dus la apogeul procesele de modernizare și a pregătit societățile pentru a trece dincolo de modernitate.

Referințe:

1. Tanase Al. Cultură și civilizație. - București: Editura Politică, 1977.
2. Lersi-Gourhan André. Gestul și cuvântul. Vol.I și II. - București: Editura Meridiane, 1983.
3. Blaga Lucian. Trilogia culturii, în Opere, vol.I. - București: Editura Minerva, 1985.
4. Tylor E. B. Studii de tipologia culturii. - București: Editura Univers, 1974.
5. Lévi-Strauss Claude. Antropologia structurală. - București: Editura Politică, 1978.
6. Ibidem.

Prezentat la 28.04.2011